

Komunikativní a jazykové funkce lexikálního nevyjádření objektu děje ve větě

František Štícha

[Články]

[\(pdf\)](#)

Jednou z dosud málo popsaných vlastností českého jazyka je možnost nebo nutnost utvoření výpovědi na základě slovesa vyjadřujícího děj vztahující se k nějakému objektu (např. *číst knihu, otevřít dveře, ustlat postel*), aniž je tento objekt ve větě slovně představen, tj.

pojmenován: *Karel čte, Jdi otevřít, Eva ustlala*.^[1] V tomto článku chceme charakterizovat komunikativní a jazykové funkce nepojmenování objektu děje ve větě a doložit je příklady z úzu, z novin a beletrie.^[2] Ukážeme, že možnost nepojmenovat objekt děje ve výpovědi nezávisí na jakési [185]libovůli mluvčího (pisatele), nýbrž že jde o možnost nebo nutnost závislou na určité jazykové nebo komunikativní funkci.

Nejprve budeme charakterizovat **jazykové funkce lexikálního nevyjádření objektu děje** ve větě, tj. ty případy, kdy nepojmenování objektu děje funguje v systému jazyka jako specifický jazykový (znakový) prostředek. Jde v podstatě o **tři** různé funkce:

/1/ Lexikální nevyjádření objektu děje ve větě je důsledkem i podmínkou označení charakteristické sociální činnosti vztahující se na relačně vymezený druh objektů, který je implikován (obsažen) významem slovesa jako druh objektů, jichž se daná činnost týká. Např. sloveso *jíst* svým lexikálním významem obsahuje relační druh objektů, jichž se činnost označená tímto slovesem týká; tento druh objektů je pojmenovatelný substantivem *jídlo*, popř. *potrava* či *potravina*. Je ustáleným jazykovým prostředkem češtiny, že charakteristickou činností jakožto druh sociální aktivity označované slovesem *jíst* vztahujeme k jejímu obecnému, relačnímu objektu (*jídlo, potravina*) tak, že tento obecný, relační druh objektu (resp. abstraktní hodnotu množiny požitelných druhů předmětů) lexikálně nevyjádříme. Věta *Karel jí* tedy znamená tolik co *Karel jí jídlo (potravu, potravinu)*. Obdobně je tomu se slovesy *číst, kreslit, prát, žehlit, plést, orat* aj. a na nich založenými větami *Dítě už umí číst; Jana hezky kreslí; Ted' budu prát a potom žehlit; Eva ráda plete; Je třeba začít orat*.

Některými slovesy se vyjadřuje charakteristická sociální činnost vykonávaná jako povolání; sloveso vypovídající o takové činnosti je pak synonymní s výrazem *je (byl, bude)* + deverbativní substantivum označující osobu vykonávající činnost označenou základovým slovesem jako povolání (*učitel, prodavač, uklízečka, překladatel, služka*): *Moje známá učí* (= je učitelka), *prodává* (= je prodavačka), *uklízí* (= je uklízečka), *překládá* (= je překladatelka), *sloužila* (byla služka). Ve většině případů se však slovesa, z něhož je odvozen název povolání, v

této významové platnosti neužívá. Neříkáme tedy *Můj známý léčí, ková, loví, montuje, opravuje, ošetřuje, plánuje, slévá, skládá, soudí, sváří* aj. ve významu *Můj známý je lékař, kovář, lovec, montér, opravář, ošetřovatel, plánovač, slévač, skladatel, soudce, svářeč* aj.

/2/ Lexikální nevyjádření objektu děje ve větě funguje jako prostředek vztažení děje k nějaké podmnožině (jednomu druhu) z množiny druhů jeho možných objektů. Např. užití-li ve větě sloveso *rozhazovat*, aniž pojmenujeme objekt děje označeného tímto slovesem, a [186] není-li z kontextu či dané komunikativní situace zřejmé, že jde o rozhazování těch či oněch předmětů, vztahuje se sloveso *rozhazovat* na přílišné vydávání — tj. metaforicky vyjádřeno rozhazování — peněz. Věta *Manželka příliš rozhazuje* i bez jakéhokoli ozřejmění kontextem či situací sděluje v podstatě totéž co věta *Manželka utrací příliš mnoho peněz*. Obdobně i sloveso *zavěsit* se vztahuje ve větě, není-li v ní pojmenován jeho objekt, na jediný z otevřené množiny druhů jeho možných objektů, na telefonní sluchátko (nikoli např. na obraz nebo záclonu). Věta *Karel zavěsil* funguje tedy i mimo kontext jako autonomně sdělná výpověď, je-li objektem děje telefonní sluchátko. Příklad z beletrie: *Přemek zavěsil a usadil se ke stolu* (Švejda). Příklady z úzu: *Eva si odložila a zapálila si*. Podobných případů není ovšem v současné češtině mnoho. [2a] Zpravidla je totiž třeba k jednoznačné identifikaci objektu, k němuž se vztahuje slovesný přísudek, aniž je tento objekt ve větě pojmenován, nějakého více či méně rozsáhlého a charakteristického ozřejmujícího kontextu nebo tak či onak charakteristické komunikativní situace.

Nicméně existuje v současné češtině množství sloves (jejich přesný počet by asi nebylo možné stanovit; odhadujeme, že půjde o několik desítek), s nimiž tvoříme výpovědi tak, že nevyjadřujeme-li lexikálně (slovně) objekt děje označeného příslušným slovesem, vztahujeme tento děj zpravidla nebo výhradně k jedinému určitému druhu objektů, popř. k jednomu nebo druhému z několika druhů objektů, nikoli k libovolnému z otevřené množiny druhů objektů daného děje. Častěji přitom patrně jde o děje představující nějakou specifickou činnost, kterou nevykonávají nebo běžně neprovádějí všichni lidé a která ani nebývá předmětem komunikace lidí, kteří tuto činnost nevykonávají. Takovou specifickou činností (z velkého množství nejrůznějších více či méně komplexních a speciálních činností profesních i zájmových) je např. lovení, běžněji chytání ryb. Hovoří-li někdo s někým častěji o chytání ryb a méně často o chytání něčeho jiného a užívá-li při tom výpovědi, v nichž po slovese *chytat* následuje vždy nebo většinou substantivum ryby (např. *Jdu chytat ryby, Byl jsem chytat ryby* apod.), [187] začne podvědomě pociťovat pojmenování objektu dané činnosti za nadbytečné a zbytečné. Bude pak tedy užívat výpovědi, v nichž objekt činnosti (chytání) není jmenován (neboť se rozumí samo sebou, že jím jsou ryby): *Jdu chytat; O víkendů pojedou chytat; Ráno půjdu chytat; Letos jsem ještě nechytal* apod.

Má-li nepojmenování objektu děje ve větě fungovat jako jazykový, systémový prostředek vztažení dané činnosti k danému druhu objektu, je

první podmínkou, aby taková věta byla v daném významu v určitých komunikativních situacích pravidelně užívána, a druhou podmínkou, aby takové větě bylo v náležitém významu rozuměno i tehdy, mohla-li by se označovaná činnost vztahovat vzhledem k okolnostem komunikace i k jinému druhu objektů. Např. bere-li někdo do ruky rybářský prut a při tom zároveň sděluje *Jdu chytat*, je jasné, že nehovoří např. o chytání motýlů. Nepojmenování objektu děje v takových „absolutně“ ozřejmujících situacích může být někdy pouze situační elipsou, tj. aktuálním individuálním jevem, nikoli jevem a prostředkem ustáleným a noremním, systémovým. Naproti tomu jestliže např. entomolog může sdělit *Ráno půjdu chytat*, aniž cokoli z předcházející komunikativní situace umožňuje identifikaci objektu činnosti, a přesto nikdo nezapochybuje, zda se hovoří o rybách, nebo např. o broucích, či motýlech, je lexikální nevyjádření objektu děje označovaného slovesem *chytat* jevem a prostředkem jazykového systému.

Záleží ovšem také na tom, zda se užívání tohoto prostředku neomezuje na určitou sociální (profesní či zájmovou) skupinu uživatelů daného jazyka. Užívá-li se např. v profesní skupině filmařů pravidelně slovesa *obsazovat* v rolích, slovesa *zakládat* o filmu (*zakládat film do kamery*), nebo užívají-li vzpěrači a jiní těžcí atleti slovesa *shazovat* o přebytné tělesné váze atd., aniž jsou tyto objekty ve větě lexikálně vyjádřeny, mohou v takových případech ostatní uživatelé jazyka vnímat daný jev jako individuální a aktuální, nikoli systémový prostředek. Ve skutečnosti však jde o systémový prostředek, jehož užívání je omezeno na určitou sociální skupinu či vrstvu obyvatelstva, nemá celonárodní platnost. Hranice mezi celonárodní platností a sociálně omezeným užitím daného prostředku je ovšem nepevná a málo určitá. V následujících příkladech z úzu a dokladech z beletrie nebudeme tuto hranici brát v úvahu.

[188] *Hostinský šel narážet* (sud); [3] *O prázdninách se na zámku bude natáčet* (film); *Cyklista píchnul* (duši pneumatiky); *Tento měsíc neplníme* (plán); *Přítel začal stavět* (dům); *O prázdninách budeme zavařovat* (ovoce, zeleninu); *V sobotu budu uklízet* (byt); *Někdo zvoní, jdi otevřít* (dveře); *Zítra beru* (výplatu); *Ale když dojdu sem, vidím, že ji donutil balit* (věci potřebné s sebou na cestu; Styron); *Mirek byl určitě ve srabu, když už i nabil* (pušku; Švejda); ... *proč nemá herecké oddělení fotografie nových absolventů?, jak mám obsazovat* (role), *když ty lidi neznám ...* (Ráž); *Letos jsem nemusel ani jednou shazovat, ale dost jsem se potrápil na družbě 1984 ve Varně, kde musela přebytná kila dolů* (Rudé právo); *Strejdo, já bych tu s tebou porážel* v lese (z pořadu televize); *Ti za ním jen přecházejí, nabíjejí, snad i míří, ale nestisknou* (Fuks); „*Rejžo, už jste měli končit, pospěšte, sakra.*“ „*Samozřejmě,*“ odpovídá režisér, „*jsme připraveni,*“ „*mládenci zakládají,*“ upozorňuje kameraman (Ráž); *Šťastnější domácí v přesilovce zvýšili* (Rudé právo).

Někdy vyjadřuje sloveso, jehož objekt se nepojmenovává, několik různých dějů (činností) nebo se vztahuje k několika různým druhům objektů téže činnosti nebo statické relace, např. *Karel šel chytat* = 1. na ryby; 2. do branky jako brankář; *Na to nemám* = 1. schopnosti; 2. peníze.

Vztažení děje k určitému druhu objektů, aniž je tento objekt pojmenován, je někdy vázáno na spojení slovesa s dativním krátkým tvarem zvrátého zájmena (*si*): *Zapálil si* (cigaretu); *Odložil si* (svrchník); *Nalil si* (alkoholický nápoj); *Nabral si do bot* (vodu); *Ukrojil si* (kousek potraviny, zprav. masa).

Vyjádření určité specifické charakteristické činnosti nebo vztažení děje k určitému objektu prostřednictvím lexikálního neoznačení objektu děje ve větě je nejen jevem s různou mírou sociálně podmíněné omezenosti jeho užívání, ale i jevem s různou mírou ustálenosti celonárodně platného vztahu. Je např. výrazný rozdíl mezi mírou ustálenosti neoznačování objektu slovesa *brát* ve výpovědích jako *Já беру až za týden* a slovesa *plnit* ve výpovědích jako *Letos neplníme*. Zatímco v prvním případě označujeme charakteristickou dějovou situaci, kterou si neuvědomujeme jako vztah děje a jeho objektu, a nedostatku pojmenování objektu děje si tedy nejsme vědomi, ve druhém případě neexistenci pojmenování objektu (plán) zřetelně pociťujeme.

/3/ Lexikální nevyjádření objektu děje ve větě je ustáleným projevem omezení množiny možných druhů objektů děje na jeden konkrétní druh objektu: *smeknout* (pokrývku hlavy, zprav. klobouk), *ustlat* (postel), *zaparkovat* (auto), *utrácet* (peníze). Nejde ovšem o projev samozřejmý a nutný, jak ukážeme dále. Doklady z beletrie:

Vidouce, že krčí významně rameny, pokývali, smekli, ženské hlasitě zavzlykaly (Majerová); **Zaparkoval** jsem na náměstí (Švejda).

Komunikativní funkci, odlišnou od systémové funkce jazykové, má lexikální nevyjádření objektu děje tehdy, je-li nepojmenovaným objektem, k němuž se vztahuje daný děj, buď objekt všeobecný (člověk vůbec), nebo jestliže objekt, který se nepojmenovává, může být tím či oním z možných objektů daného děje. Vzhledem k charakteru označované dějové situace a charakteru vztahu děje a jeho objektu, který ve výpovědi není lexikálně vyjádřen, lze rozlišit následující **komunikativní funkce nepojmenování objektu děje** ve výpovědi:

/1/ Děj se vztahuje na určitý jedinečný objekt (předmět nebo fakt), popř. na soubor takových objektů, který je v předcházejícím kontextu přímo označen nebo je jím implikován (nepřímo vyjádřen); tento vztah je identifikován tím, že nepojmenovaným objektem děje, k němuž se daný děj vztahuje, může být pouze objekt jmenovaný v předcházejícím kontextu nebo tímto kontextem implikovaný. V těchto případech by většinou bylo nejen možné, ale i běžnější (a mnohdy by odpovídalo nejen úzu, ale i normě mimouměleckého jazyka) poukázat k objektu, k němuž se daný děj vztahuje, ukazovacím nebo osobním zájmenem. Lexikální

nevyjádření objektu zde často působí jako více či méně vhodný prostředek expresivní literární stylizace či autorské licence:

„To je pěkný,“ řekl a pozorně **hleděl** (na to) [4] (Fuks); „Já jdu hledat Otouše!“ „**Nenajdeš**“ (ho), řekl temně Bongo (Šmíd); Ale je to úžasné, že ho respektuje, že (na něj) **nenaléhá** (Stýblová); vytáhla pak červenou láhev s višňovým likérem, **odzátkovala** (ji) a přičichla (Hrabal); rychle zatápěla a ohřívala omáčku s masem, a když (ji) **ohřála** a nesla na stůl ... (Hrabal); Koukejte, nevytahujte se na mne a **nevokřikujte** (Voskovec a Werich); Pak mě něco napadlo, popadl jsem náprsní tašku a **otevřel** (ji) (Styron); vylovil z podšívky kožený měšec a **podal** (jej) hostu (Bulgakov); Dlouhých deset dní se marně snažili nacisté Vančuru zlomit. Mlčel a **pohrdal** (jimi) (Rudé právo); A matka přinesla hluboký talíř s křenovou omáčkou a knedlíky a **postavila** (to) před strýce (Hrabal); vzali ten kufřík, a když (ho) **potěžkali**, oddychli si, **otevřeli** (ho) a viděli, že ... (Hrabal); „Pan Chicoy říká, že už mi nebudete říkat Puchejř,“ **oznamoval**. „A proč ne?“ „No, požádal jsem ho“ (o to) (Steinbeck); Když (ji) **přehodím**, [190] ukázal jsem na lesknoucí se hladinu řeky (Švejda); „Co na mě saháte, návštěvníku?“ rozběsnil se Otouš. Mužik se ulekl a **pustil** (ho) (Šmíd); ... jsem viděl, jak říšská armáda vaří v kotlích chutné polévky a jak (je) **rozdává** v esšalcích obyvatelstvu (Hrabal); S vynaložením všech sil vyprostil Bogan podrápanou Jolanu, **vtáhl** (ji) dovnitř a zabouchl (Páral); a než jsem (tomu) mohl **zabránit**, tak zvolna roztrhal tu listinu (Hrabal); A nám nadává, že mluvíme moc potichu, že (to) **nestačí** zachycovat do kroniky (Skála); Pak vytáhl z kufříku dlouhou šňůru, **zasunul** (ji) do zástrčky ve zdi ... (Hrabal).

/2/ Děj se vztahuje na konkrétní objekt (soubor objektů), který v předcházejícím kontextu nebyl jmenován, ani jím není implikován, nýbrž vyplývá z věcných souvislostí popisované situace:

A hudba **skládala** (nástroje), že půjdou domů (Hrabal); Musila pracovat, a tak chodila po ulicích Gandalu, aby **sehnala** (peníze, prostředky) na nezbytnosti (Steinbeck).

/3/ Děj se vztahuje na určitou uzavřenou množinu druhů materiálních objektů nebo na jeden druh materiálního objektu, který je obecným tématem dané komunikativní situace, tj. tím, „kvůli čemu“ se komunikuje:

No, koukejte, začne dojemně maniak, já už od vás **beru** (to, o čem je řeč) tak dlouho, řekněte, co pak vám to udělá, no ne (Čapek); a já jsem poklekl na jedno koleno, a pak jsem **podal** (to, o čem se hovoří) a pak zase ustoupil (Hrabal).

/4/ Děj se vztahuje na libovolný objekt (soubor objektů) připadající v popisované situaci v úvahu:

Když se točila u plotny, míchala, **přisypávala, přilávala, prisolovala**, do takové bledě modré misky strkala ... (Fuks); Většina lidí je přesvědčena, že **modernizujeme** kvůli sovětským raketám SS 20 (Rudé

právo); *Pochopil jsem, že je to její oblíbené doporučení. Více se **věnuj**. Objekty, jimž se mám věnovat, dosazuje podle libosti.* (Ráž); *Jakmile měla jen trochu času, už větrala, ... a pokud mohla, tak gruntovala, **vynášela, přestavovala*** (Skála); *A on se tu lopotil uprostřed ulice ..., **zavěšoval, pěchoval, skládal*** (Fuks); *přestával mluvit, jen když si právě **nakládal** do úst* (Páral); *„Máme dvě káry“, řekl Moulin. „Tak to zvládneme.“ „Pomůžu vám **naložit**“, řekl vrátný.* (Dušek); *Zuřivě jsem kolem sebe začal bít ..., několikrát jsem i **zasáhl**, ale bylo to beznadějně* (Švejda); *Pak přijel jeřáb, rozevřel čelisti a spustil se na hromadu, zahryzl se a **zdvíhal*** (Hrabal).

Někdy se v těchto případech vyjadřuje slovesem, jehož objekt se nepojmenovává, charakteristická dějová situace:

*Pak jsem ležel a viděl jsem jednoho, jak pluje podle břehu a **hledá*** (Pavel); *Posuzoval věc ... jako člověk, který **si odpíral** po celý život* (Majerová); *Dovedl **pozorovat** a **posoudit** a **uvážit** a radovat se* (Steinbeck); *Lidé scházeli [191]do Jablunkova **nakoupit** i **prodat** na trhu; Pod názvem Československo **představuje** byla v úterý v Bejrútu slavnostně zahájena výstava vybrané kolekce československého spotřebního zboží* (Rudé právo).

Poměrně časté jsou tyto případy nepojmenování objektu děje v novinových titulcích: [5] *Praha historická a pohostinná **nabízí** a **zve**.*

/5/ Nepojmenovaným objektem se rozumí ,to, oč (v dané komunikativní situaci) jde`:

*Mirek celé cvičení mlčel a ani teď se neholedbal. Jen **naznačil*** (oč jde) (Švejda); *Zklamaně vzdychla, povzbudivě jsem se na ni usmál, **pochopila*** (oč jde) *a čile odešla* (Švejda); *To Slavíček touhle dobou už sám psal dekádní hlášení, a i ten Žák **se** aspoň **pokoušel*** (o to, oč šlo) (Páral); *Mohla byste takhle běhat celý den a myslet si, že jste ve všem všudy v pořádku. Kdyby vám člověk **nepověděl*** (oč jde), *řikal stařec* (Steinbeck); *Ve zpátečním zrcátku uviděl Puchejře, jak se na něj dívá s údivem a s němým nepochopením. Juan zapomněl, že Puchejř **pozná*** (oč jde) (Steinbeck); *Vešel jsem do výstavní síně a strnul jsem. **Poznal jsem** okamžitě* (oč jde) (Fuks); *Pan Mundstock bohužel úplně **uhodl*** (oč jde) (Fuks); *A jak se díval, jihlo mu srdce. Už **věděl*** (oč jde). *Přišlo to docela náhle a podivil se, proč to už dávno nepochopil* (Steinbeck); *Na druhém konci někdo obšírně **vysvětloval*** (oč jde) (Skála).

/6/ Děj se vztahuje obecně na člověka:

*Nikdy jsem ji neslyšel, že by **pomlouvala*** (Hrabal); *Ostrý mráz štípe do tváří a ledový vítr **zahání** do teplého pokoje* (Rudé právo); *Chopok stále **zve*** (titulek Rudého práva); *... příklad sovětské Prémie, filmu z pracovního prostředí, který dokázal **vzrušit** a **zaujmout*** (Rudé právo). [6]

Nepojmenovat objekt toho či onoho děje v té či oné výpovědi, která je součástí nějaké promluvy nebo je reakcí na nějakou komunikativní situaci, je v češtině — jak ukazují příklady z úzu i z beletrie — velmi běžné. Přesto

existují různá omezení této možnosti, tj. ne vždy lze objekt děje ve větě slovně vyjádřit.

Pojmenovat objekt děje ve větě je nutné především tehdy, jestliže lexikální nevyjádření objektu funguje jako ustálený prostředek vzta[192]žení děje k určitému druhu objektu a daný děj se v dané větě k tomuto druhu objektu nevztahuje, nýbrž vztahuje se k jinému druhu objektu. Např. ve výpovědi *Eva vyprala záclony a zavěsila je* nelze objekt děje (záclony) lexikálně vyjádřit (*Eva vyprala záclony a zavěsila), jestliže lexikální nevyjádření objektu děje označovaného slovesem *zavěsit* je prostředkem vztažení tohoto děje k objektu telefonní sluchátka. Také obsah výpovědi *Karel se vzbudil a otevřel oči* nelze vyjádřit, aniž pojmenujeme objekt děje označeného slovesem *otevřít* (*Karel se vzbudil a otevřel). Naproti tomu obsah výpovědi *Karel vstal a šel otevřít dveře* vyjádříme běžněji tak, že objekt děje označeného slovesem *otevřít* slovně neoznačíme (*Karel vstal a šel otevřít*). [7]

Jestliže je v koordinovaném spojení sloves k objektu jednoho slovesa poukázáno zájmenem, není však nutné zájmeno opakovat ani u toho slovesa, které se bez lexikálně vyjádřeného objektu vztahuje pouze k určitému druhu objektu; např. *Eva vyprala záclony, vyžehlila je a zavěsila*.

Objekt je nutné lexikálně vyjádřit i u některých sloves, která označují děje týkající se pouze jediného druhu objektu: *cenit zuby, poulit oči, ronit slzy, špulit rty, vrtět ocasem*. Výpovědi založené na těchto slovesech bychom při slovně neoznačeném objektu pociťovali jako formálně neúplné, a tudíž jako gramaticky vadné věty: **Pes hrozivě vrčel a cenil*; **Dítě udiveně poulilo*; **Dívka plakala a ronila*; **Zavřela oči a našpulila k polibku*; **Pes radostně vrtěl*.

Obecnou komunikativní funkcí lexikálního nevyjádření objektu děje ve výpovědi je charakterizace dějové situace a aktivity subjektu, zaměření pozornosti na samotný děj, nějak příznakový, charakteristický, a jeho subjekt, nikoli na jeho objekt. Některé dějové situace takto představovat však zřejmě není zapotřebí; např. situace, kdy někdo někam něco staví, zahazuje apod. Vyjadřujeme-li se o takových situacích, objekt daného děje vždy slovně představujeme, např. *Zahod' ten papír (to) do koše*; *Postav tu vázu na stůl* apod. Jindy by zřejmě bylo možné, účelné, prostřednictvím lexikálního nevyjádření objektu děje představit dějovou situaci jako charakteristickou sociální aktivitu, avšak tento [193]způsob jazykového ztvárnění příslušného komunikativního obsahu se v daném jazyce z těch či oněch důvodů nevžil. Např. v češtině se neustálilo (na rozdíl např. od němčiny) užívat slovesa *sejmout* či *zdvihnout, zvednout* ve větě bez lexikálně vyjádřeného objektu o charakteristické činnosti snímání (zdvihání) telefonního sluchátka z telefonního přístroje (**Sejmete a vytočte číslo*). Neustálilo se také (na rozdíl např. od ruštiny) vyzývat pachatele k odhození zbraně pouze prostřednictvím imperativu slovesa *odhodit*, bez slovního označení objektu (zbraň): **Odhod'te!* atd.

Lexikální nevyjádření objektu děje ve větě patří v češtině (i v jiných jazycích) k těm jevům a prostředkům jazykového systému a jeho řečové realizace, které jsou v neustálém pohybu a vývoji.

---

[1] Víceméně okrajově se této vlastnosti dotýká F. **Daneš** v článku *Větné členy obligatorní, potenciální a fakultativní* ve sb. *Miscellanea linguistica*, AUPO, Phil. Supp., s. 131–138, J. **Panevová** v knize *Formy a funkce ve stavbě české věty*, Praha 1980, a F. **Daneš**, Z. **Hlavsa a kol.** v knize *Větné vzorce v češtině*, Praha 1981.

[2] Výběrově jsme excerpovali a) **původní díla**: K. Čapek, *Zahradníkův rok*, Praha 1983; V. Dušek, *Tuláci*, Praha 1980; L. Fuks, *Obraz Martina Blaskowitze*, Praha 1980, *Pan Theodor Mundstock*, Praha 1985; B. Hrabal, *Pábitelé*, Praha 1964, *Krasosmutnění*, Praha 1979; M. Majerová, *Panenství*, Praha 1966; V. Páral, *Milenci a vrazi*, Praha 1969, *Muka obraznosti*, Praha 1980; O. Pavel, *Zlatí úhoři*, Praha 1985; R. Ráž, *Šokmistr*, Praha 1985; M. Skála, *Cesta kolem mé hlavy za 40 dnů*, Praha 1979; V. Stýblová, *Mne soudila noc*, Praha 1957; Z. Šmíd, *Proč bychom se nepotili, aneb jak se chodí po horách*, Praha 1984; J. Švejda, *Dva tisíce světelných let*, Praha 1978; J. Voskovec — J. Werich, *Hry Osvobozeného divadla*, Praha 1985; b) **překlady**: M. Bulgakov, *Mistr a Markéta*, Praha 1980; J. Steinbeck, *Toulavý autobus*, Praha 1960; W. Styron, *Sophiina volba*, Praha 1984.

[2a] Ve vývoji češtiny některé zanikly, jiné budou nepochybně vznikat. Také v jiných jazycích existuje tato funkce lexikálního nevyjádření objektu děje ve větě. Např. české větě *Zavěsil* odpovídá v němčině věta *Er legte auf*, v angličtině *He hung up*. V některých jazycích, např. v němčině, angličtině a francouzštině se tato funkce uplatňuje i u těch sloves, u nichž je v češtině třeba objekt děje vždy pojmenovat, např. německou větu *Er hob ab* nelze do češtiny přeložit jako *Zvedl* ani např. v následujícím ozřejmujícím kontextu: *Přistoupil k telefonu a zvedl (sejmul)*, nýbrž musíme zde objekt (telefonní sluchátko) vždy pojmenovat.

[3] Lexikálně označený objekt děje v závorce neznamena, že pojmenovat tento objekt je možné, ale není nutné; objekt děje lexikálně označujeme v závorce proto, abychom jednoznačně poukázali na to, ke kterému druhu objektu se děj vztahuje.

[4] V závorce uvádíme buď zájmeno poukazující k danému objektu děje, nebo přímé pojmenování objektu děje přicházejícího v úvahu.

[5] Několik příkladů nepojmenování objektu děje ve větách z novinových titulků uvádí E. **Macháčková** v článku *K sémanticko-syntaktické výstavbě novinových titulků*, SaS 46, 1985, s. 215–223.

[6] Jak upozornila J. **Hoffmannová** v recenzi tohoto článku, komunikační funkce popisovaného jevu by bylo možné ještě jemněji rozlišit podle autorských motivací, jako jsou jazyková komika, záměrná úsečnost vyjádření apod. Kromě toho je třeba zajisté počítat i s tím, že jednotlivě vydělené komunikativní funkce v různé míře navzájem

interferují, mají společné rysy. Pokud jde o jazykovou komiku jako motiv pro lexikální nevyjádření objektu děje ve výpovědi, domníváme se, že k tomuto účelu daného jazykového či řečového prostředku v citovaných dokladech využito není.

[7] Na rozdíl od češtiny je v angličtině v tomto případě normou objekt děje pojmenovat; např. českou větu *Jdi otevřít* musíme do angličtiny přeložit *Go and open the door* (nikoli pouze *Go and open*). Je to patrně proto, že anglické *Shut up*, znamenající *Zavři*, je velmi běžným, často užívaným hovorovým výrazem odpovídajícím našemu vybídnutí *Bud' zticha* ve významu *Už mlč, (Už) nic neříkej*. Anglické *Zavři* se tedy užívá pouze ve významu *Zavři ústa*. Proto, mluví-li se o zavírání (nebo otvírání) dveří, je třeba vždy tento objekt slovně označit.

Naše řeč, ročník 70 (1987), číslo 4, s. 184-193